

Plurális választójog a XX. század első felének magyar közjog-tudományában¹

BALÁZS ÁGNES

Throughout the first part of the 20th century suffrage was an important issue in Hungary; several electoral reforms and reform proposals came to light paving the way to universal, equal and secret suffrage. However, the idea of plural suffrage also came up for debate twice in this period. Plural suffrage means that some people's votes weigh more than others' or some electors are eligible to vote multiple times. This practice is a clear deviation from equal suffrage and unimaginable in a contemporary democratic rule of law, except for the plural right to vote of the Italian and Hungarian minorities in Slovenia. It is worth examining these two cases, the underlying motives and the opinion of contemporary constitutional law experts. I will overview the key events of the extension of suffrage in Hungary since 1847 and provide an international outlook on the appearance of plural suffrage in public law and scientific works.

Bevezetés

A XX. század első felében a választójog mindvégig fontos kérdés volt hazánkban, s számos választójogi reform, illetve reformjavaslat került napvilágra, melyek során fokozatos lépésekre került sor az általános, egyenlő és titkos választójog megvalósítása irányában. Ám ebben az időszakban kétszer is felmerült a plurális választójog kérdésköre. A plurális választójog nem jelent mást, mint hogy egyesek szavazata többet ér másokénál; vagy egyes választópolgárok többszörösen szavazhatnak, ami a választójog egyenlőségének elvétől való eltérést jelent, s ami ma egy demokratikus jogállamban egy kivételtől, a szlovéniai olasz és magyar kisebbség plurális választójogától eltekintve elképzelhetetlennek számít.²

1 Jelen tanulmány a szerző *Plurális választójog és nemzetiségek Európában* című, 2014-ben készült OTDK-dolgozatának III. fejezetén (4–10. o.) és a szerző további kutatásain alapul.

2 Papp Imre: *A politikai részvételi jogok*. In: Tóth Gábor – Halmi Attila (szerk.): *Emberi jogok*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 750. o.

Szentpéteri-Nagy Richard: *Választások Szlovéniában*. In: Dezső Márta (szerk.): *Választójog és választási rendszerek. Öt közép-európai ország parlamenti választási törvénye*. Választási stúdiók 1. Országos Választási Iroda, Budapest, 1998. 314. o.

Győri Szabó Róbert: *Kisebbségpolitika Szlovéniában: a magyar és az olasz közösség autonómiája*. *Kisebbségkutatás*. 17. évf. 2008/1., <http://epa.oszk.hu/00400/00462/00037/1532.htm> Letöltés ideje: 2014. 03. 08.

Győri Szabó Róbert: *A szlovéniai magyar és olasz kisebbség autonómiája, politikai képviselete*. In: Szarka László (et. al.): *Nemzetfogalmak és etnopolitikai modellek Kelet-Közép-Európában*. Tér és Terep 6. Gondolat Kiadó, Budapest, 2007. 311–314. o.

A továbbiakban érdemes e két esetet, a mögöttük rejlő indokokat és a korabeli alkotmányjog-tudomány képviselőinek álláspontját megvizsgálni, ám célravezető röviden felvázolni a választójog magyarországi kiterjesztésének főbb mozzanatait az 1847-től kezdve. Mindezek előtt pedig érdemes nemzetközi kitekintést tenni a plurális választójog megjelenésére a korabeli európai országok közjogában és szakirodalmában.

A plurális választójog megvalósulása a XX. század eleji Európában

Amel Ahmed *Demokrácia és a választási rendszer megválasztásának politikája* című könyvében két jeles politikatudósra, Robert Justin Goldsteinre és Stefano Bartolini-re hivatkozva leírja, hogy a XX. század elején nem csupán Belgiumban (1893–1919) és Franciaországban (1920–1930) létezett plurális választójog, hanem Ausztriában (1861–1907), Svédországban (1866–1918) és az Egyesült Királyságban is (1815–1914). Leírja, hogy ezek a megoldások a felsőbb társadalmi osztályok szupremáciáját voltak hivatottak biztosítani a nagy lélekszámot kitevő alacsonyabb osztályokkal szemben.³

A fent nevezett országok közül az Egyesült Királyság, Belgium és Franciaország szabályozását érdemes kiemelni és bővebben kifejteni. Robert Luce amerikai republikánus politikus törvényhozási alapelvekről írott művéből megtudhatjuk, hogy Belgiumban a plurális választójog megvalósulásakor rendelkeztek egy második szavazattal bizonyos földtulajdonosok, illetve azok a férfiak, akik elmúltak harmincévesek, legalább évi öt frank adót fizettek és legalább egy törvényes gyermekkel rendelkeztek. Két többletszavazatot adhattak le azok a legalább 25 éves férfiak, akik bizonyos szintű képzettséggel rendelkeztek vagy meghatározott hivatalt töltöttek be.⁴

Franciaországban családi alapú plurális választójogot valósítottak meg a népességcsökkenés ellen tett intézkedésként, továbbá azért, hogy a törvények a család mint a társadalom alapegysége nevében kerüljenek meghozatalra. Amikor Luce a kutatásait végezte, még csupán a törvényjavaslatról volt tudomása, amely nagy valószínűség szerint a család méretétől tette volna függővé a családfő által leadható szavazatok számát.⁵

Luce azt is leírja, hogy az Egyesült Királyságban valójában még az 1918-as népképviselési törvény (Representation of People Act) sem törölte el a plurális választójogot, sőt kiterjesztette azok számát, akik többes szavazati joggal rendelkeztek. Míg korábban csupán csak bizonyos magasabb egyetemi fokozattal rendelkező férfiak kaptak többes szavazati jogot, az 1918-as törvény hatályba lépését követően az Egyesült

3 Bartolini, Stefano: *The political mobilization of the European Left, 1860–1890. The Class Cleavage*. New York, Cambridge University Press. 2000. p. 353. Hivatkozva: Ahmed, Amel: *Democracy and the Politics of Electoral System Choice. Engineering Electoral Dominance*. New York, Cambridge University Press, 2013. p. 47.

Goldstein, Robert Justin: *Political repression in 19th Century Europe*. London, Croom Helm, 1983. p. 27–33. Hivatkozva: Ahmed, Amel: *Democracy and the Politics of Electoral System Choice. Engineering Electoral Dominance*. New York, Cambridge University Press, 2013. p. 47.

4 Luce, Robert: *Legislative principles: The History and the Theory of Lawmaking Representative Government*. Clark, New Jersey, The Lawbook Exchange Ltd. 2006. Second printing 2007. Originally published: Boston Houghton Mifflin Co., 1930. p. 272. (A továbbiakban: Luce.)

5 Luce: i. m. p. 272.

Királyságban két szavazattal rendelkezett az a bármely szintű egyetemi végzettségű férfi, aki a választójogosultság egyéb feltételeinek megfelelt. Egy szavazattal rendelkezett mint általános szavazó és még egy szavazatot kapott az egyetemi végzettségéért.⁶

Ekkoriban tehát a plurális választójognak két típusa volt jelen Európában: a választásra jogosultak vagyoni, jövedelmi és képzettségi alapon különböző súlyú szavazattal való felruházásán alapuló plurális választójog és a lélekszámarányosan többlétszavazatot nyújtó családi választójog, melyek nagyban különböznek a napjainkban Szlovéniában alkalmazott, nemzetiségi alapú plurális választójogtól.

A népképviselési választójog megteremtésétől ifj. gróf Andrássy Gyula választójogi tervezetéig

Magyarországon először a XIX. században merült fel a választójog kiterjesztésének, a nem rendi alapú választójog és a valódi népképviselés bevezetésének igénye. Az 1847. évi Ellenzéki Nyilatkozat, az 1848. évi 12 pont és Táncsics Mihály is követelményként támasztották a népképviselés megteremtését – alacsony cenzzal vagy éppen cenzus nélkül. Az első magyarországi népképviselési választást biztosító, ám az általános választójogot még meg nem valósító törvény az 1848. évi V. tc. volt, s ezt számos, a választójogot érintő jogszabály követte.⁷ Az 1848. évi V. tc. tulajdoni, jövedelmi, foglalkozási és műveltségi cenzust határozott meg, s csupán az e cenzusoknak eleget tevő, 20. életévüket betöltött, magyar állampolgárságú férfiak rendelkeztek választójoggal. 1874-ben új választójogi törvényt fogadtak el, mely által a választójogosultak aránya 7,1%-ról 5,5%-ra csökkent. E törvény a jövedelmi cenzust adózási cenzussal váltotta fel, s kizárt a választójogból bizonyos hivatalt vagy tisztséget betöltő állampolgárokat. Ez a választójogi szabályozás lényegében egészen 1913-ig nem változott.⁸ Ekkoriban tehát cenzusos volt a választójog, ám egyik választásra jogosult sem rendelkezett plurális választójoggal.

A XX. század első felében tehát hazánkban többször is felmerült a plurális választójog kérdése. Gróf Andrássy Gyula 1908-ban, belügyminiszterként előterjesztett, majd 1909-ben visszavont választási törvényjavaslatában plurális választójogot vezetett volna be. Réz Mihály közjogász, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja⁹ elsősorban a magyar szupremácia biztosítását tartotta szem előtt, s a nyilvános tervezetek közül az imént említett javaslatot tartotta e szempontból a legmegfelelőbbnek. Az általa károsnak megítélt általános választójog hátrányos hatásainak enyhítésére is a többes szavazat intézményét tartotta legmegfelelőbbnek, ám nem minden veszély ellen védelmezőnek. Kimutatta, hogy a három szavazattal rendelkezők között a legmagasabb a magyarok aránya (71,7%), a kettő szavazattal ren-

6 Luce: i. m. p. 271–272.

7 Ács Nándor: *A magyar választási rendszer főbb változásai 1848-tól 1989-ig*. In: Cserny Ákos (szerk.): *Ünnepi tanulmányok Rácz Attila 75. születésnapja tiszteletére*. Nemzeti Közszerkesztési és Tankönyvkiadó Zrt., Budapest, 2013. 23–25.o. (A továbbiakban: Ács.)

8 Ács: i. m. 24–25. o.

9 Magyar Életrajzi Lexikon 1000–1990: Réz Mihály; <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC12527/12993.htm>, letöltés ideje: 2014. 03. 18.

delkezőknél ez valamivel kevesebb (63,3%), míg az egy szavazat leadására jogosultak között a legalacsonyabb ez az arány (58,6%). Emellett üdvözölte azt, hogy a plurális választójog révén a munkásosztály az addigi 66 000 szavazat helyett 1 400 000 szavazattal rendelkezett volna.¹⁰

Írásából megtudhatjuk, hogy e javaslat szerint kettő szavazattal rendelkeztek volna, akik a középiskola négy osztályát elvégezték vagy ilyen szintű képzettséget igénylő állást töltenek be, illetve akik teljesítettek katonai szolgálatot, elmúltak 32 évesek és legalább három törvényes gyermekük van, valamint aki húsz korona egyenes állami adót fizet, továbbá az a munkavállaló, aki legalább öt éve ugyanannál a munkáltatónál került foglalkoztatásra. Három szavazattal rendelkeztek volna a teljes középiskolai képesítéssel rendelkezők vagy akik ilyen végzettséget igénylő állásban dolgoznak, illetve akik 100 korona állami egyenes adót fizetnek. Kijelentette, hogy a választójog tekintetében kifejezetten kívánatosnak tartja az egyenlőtlenséget, még hozzá a munka és a teljesítőképesség értékelésén alapuló, általa helyesnek nevezett egyenlőtlenséget. Úgy gondolta, hogy a választójog megítélése során csupán a közérdeket kell figyelembe venni, s az értelmiség vezető szerepének fenntartását ítélte meg a legfőbb közérdeknek.¹¹ Fontos megemlíteni, hogy Réz Mihály az általános, egyenlő és titkos szavazáson alapuló választójogot kifejezetten ellenezte, sőt, veszélyesnek tartotta a magyar szupremácia szempontjából, és úgy vélte, az ellehetetlenít bárminemű politikát.¹²

Tisza István gróf az Andrássy-féle javaslattal kapcsolatosan egyetértett Hieronymi Károly szabadelvű politikussal¹³ abban, hogy a plurális választójog azon alapszik, hogy az alsó néprétegek választójoga a nemzeti közérdeket veszélyeztető tényező. Mindketten úgy gondolták, hogy (elméletileg) logikusabb és őszintébb e rétegekre nem kiterjeszteni a választójogot, mint „*a pluralitás segítségével illuzórikussá tenni*”. Tisza István azonban úgy vélte, hogy a koalíciónak nem volt más lehetősége, s a plurális választójog bevezetése tekinthető a legkisebb rossznak, a választásra jogosultak száma két és félszeresére növelése miatti „*nemzeti veszedelmet*” nem lehetett volna másképp elhárítani. Úgy gondolta, hogy a többes szavazatok száma megfelelő garancia az általa műveltebbnek, érettebbnek és politikailag megbízhatóbbnak tekintett választók túlsúlyának biztosítására. Azonban Hieronymi Károllyal együtt amellet foglalt állást, hogy a kettős, illetve hármas szavazattal felruházottak köre nem megfelelő módon került meghatározásra a javaslatban, így nem elegendő az általa vélt „*nemzeti veszedelem*” megelőzésére.¹⁴ A koalíciónak egyébként azért nem volt választási lehetősége, mert a királlyal csupán úgy sikerült kiegyezniük, hogy megegyeztek abban: egy új,

10 Réz Mihály: *Gróf Andrássy választójogi tervezete*. In: Tisza István (et. al.): *Választójog. Tanulmányok*. A Magyar Figyelő kiadása, Budapest, 1913. 80–81.o. (A továbbiakban: Réz: Gróf Andrássy...)

11 Réz: Gróf Andrássy..., 81–85. o.

12 Réz Mihály: *A választói jogról*. In: Tisza István (et. al.): *Választójog. Tanulmányok*. A Magyar Figyelő kiadása, Budapest, 1913. 73. o.

13 Magyar életrajzi lexikon 1000–1990: Hieronymi Károly; <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC05727/06328.htm>, letöltés ideje: 2014. 03. 18.

14 Tisza István: *Hieronymi a választójogról*. In: Tisza István (et. al.): *Választójog. Tanulmányok*. A Magyar Figyelő kiadása, Budapest, 1913. 113–114. o.

tiszta választást követően létrejövő parlament az általános és egyenlő választójogot, valamint a titkos szavazást megvalósító választójogi reformot hajt végre, s az ilyen választójog alapján létrejött új Országgyűlés dönt majd az Ausztria és Magyarország közjogi viszonyával kapcsolatos egyes vitás kérdésekben.¹⁵

Márkus Dezső jogtudós, törvényszéki bíró, jogi szakíró és szerkesztő¹⁶ a választójog kiterjesztését pozitívan értékelte, alkotmányosan megalapozottnak tekintette, ám nem értett egyet azokkal, akik úgy gondolták, hogy ez minden baj orvoslása. Amellett foglalt állást, hogy egy olyan államban, ahol az állampolgárok egyenlő kötelezettségeit és egyenjogúságát törvény biztosítja, képtelenség ennek az egyenlőségnek többes szavazati joggal való megsértése. Kiemelte, hogy a plurális választójog alkalmazása elértékteleníti, eljelenítékteleníti, „szemfényvesztéssé teszi” a csupán egy vokssal rendelkezők szavazatait. A választópolgárok egyenlő értékű szavazattal való felruházásának követelményét magától értetődőnek s az akkor hatályos alaptörvényeken alapulónak tekintette.¹⁷

Molnár Kálmán közjogász, egyetemi tanár, az MTA levelező tagja¹⁸ *Magyar Közjog* című tankönyvének harmadik, 1929-ben megjelent kiadásában a választójogi kérdések tárgyalásánál kitért az Andrássy-féle javaslatra, amelyet úgy értékelt, hogy összhangba hozza a nemzeti szempontokat a korszellem követelményeivel. Hivatkozott Werbőczy Hármaskönyvére, s leírta, hogy a javaslatban tulajdonképp a magyar alkotmány ősi elve, a „*pars potior et sanior*” elv nyilvánul meg, azaz a méltóságra és tudományra jelesebbek és hírnevesebbek dominanciája a döntés során a számszerű többség döntése helyett.¹⁹ Emellett a „*vota ponderantur*” elvének megtestesülését látta a javaslatban, miszerint a szavazatok nem számláltnak, hanem mérlegeltetnek.²⁰ Molnár Kálmán írásából megtudhatjuk azt is, hogy az írni és olvasni nem tudók ösválasztóként csupán közvetetten választhattak volna a javaslat alapján, méghozzá tíz választópolgáronként egy közvetlenül választó megbízott választására lett volna lehetőség. Az ösválasztók száma 1 271 000 lett volna, míg 2 618 500 ember rendelkezett volna közvetlen választójoggal. Kiemelte, hogy a közérdek érvényesülését a szavazás nyilvánosságával kívánták biztosítani, amire Andrássy részletesen ki is tért a törvényjavaslat indokolásában.²¹ Berecz Sándor 1932-es írásában kiemelte annak visszassá-

15 Vértés István: *100 éves harc a választójogért*. A Reggel kiadása, Budapest, 1934. 99. o.

16 Magyar Életrajzi Lexikon 1000–1990: Márkus Dezső; <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC09732/10071.htm>, letöltés ideje: 2014. 03. 18.

17 Márkus Dezső: *Választójog. A nő választójoga. Két tanulmány*. Franklin-társulat, Budapest, 1912. 7. o.; http://mtdaportal.extra.hu/books/a_valasztojog.pdf, letöltés ideje: 2014. 02. 21.

18 Magyar életrajzi Lexikon 1000–1990: Molnár Kálmán; <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC09732/10726.htm>, letöltés ideje: 2014. 03. 18.

19 Molnár Kálmán: *Magyar Közjog*. Tudományos Gyűjtemény 103. Harmadik kiadás. Danubia, Pécs, 1929. 434–435. o. (A továbbiakban: Molnár: *Magyar Közjog*.)

Ferdinandy Gejza: *A választói jog történeti fejlődése*. 902. o., http://mtdaportal.extra.hu/ADATTAR/cikktar/f_cikk/ferdinandy_geza_a_valasztoi_jog_torteneti_fejloedese.pdf, letöltés ideje: 2014. 11. 09.

20 Molnár: *Magyar Közjog*. 435. o.

Magyar Katolikus Lexikon: Országgyűlés; <http://lexikon.katolikus.hu/O/orsz%C3%A1ggy%C5%B1l%C3%A9s.html>, letöltés ideje: 2014. 11. 09.

21 Molnár: *Magyar Közjog*. 435. o.

gát, hogy Andrassy Gyula éppen egy évvel azután terjesztette be plurális választójogot tartalmazó törvényjavaslatát, hogy Ausztriában megszüntették a többes szavazati jogot. A javaslat indokolásának csupán azzal a pontjával értett egyet, miszerint a választókerületek egyenlőtlen beosztása is burkolt plurális választójogot eredményez, ami minden országban igen gyakran előfordul, és ez alól az akkori legújabb osztrák választási törvény sem jelentett kivételt.²²

A javaslat kapcsán mintegy harminc évvel később Csizmadia Andor jogász, jogtörténész, igazgatástörténész és művelődéstörténész szintén a magyar Alkotmány egy régi, már a Tripartitumban lefektetett, Molnár Kálmán által is hivatkozott alapelvére utalt, miszerint: „*Ha pedig a nép két részre oszlanék, akkor a józanabb és előkelőbb rész határozata áll meg. Józanabb és előkelőbb részének pedig azt nevezzük, a melyikben a méltóságra és tudományra nézve jelesebb és hirnevesebbek vannak.*”²³

Ajtay József jogász az általános választójogot úgy értelmezte, hogy a választójogot általánosan ki kell terjeszteni mindazokra, akik kellőképpen öntudatos tagjai az államnak, ám nem mindenkire, csupán azokra, akik a közakarat alakításában való részvételre erkölcsileg, szellemileg és anyagilag legalább minimális szinten megfelelnek. Azt tartotta kívánatosnak, hogy minden társadalmi osztály súlyának megfelelően vehessen részt a közélet alakításában, amiből véleménye szerint logikusan következik a plurális választójog bevezetésének szükségyszerűsége, s az általános és egyenlő választójog nyers tömeguralmat jelent. Megtudhatjuk, hogy a plurális választójog mellett foglalt állást például John Stuart Mill, Johann Caspar Blutschli vagy Paul Laband, ám voltak ellenzői is, mint Choncha Győző, Balogh Arthur, Isaák Gyula és Georg Jellinek. Leírta, hogy a többes szavazati jog ellenzői szerint a plurális választójog nem korrektívuma az általános választójognak, hanem egyenesen megdönti azt, s az általános választójog szükségképpen egyenlő kell, hogy legyen, az emberi jogoknak a gyakorlatban is érvényesülnie kell. Ajtay úgy vélte, hogy ezek a tudósok hibát vétettek, amiért a szavazás és a képviselőhöz való jutás egyenlőségét azonosnak vették, s hogy a szavazásnál való egyenlőség biztosítása lehetetlenné teszi a különböző társadalmi osztályok képviselőhöz jutásának arányosságát, egyenlőségét.²⁴ Andrassy javaslatában kritizálta az írni-olvasni tudáshoz, kizárólag értelmi cenzushoz kötött közvetlen választójogot. Az írni-olvasni tudást a legingatagabb alapok egyikeként jelölte meg, s alkalmasabbnak találta bizonyos iskolai végzettség igazolását. Nyíltan kijelentette, hogy a magyar nemzetiségűek dominanciáját tartja megőrizendőnek. A plurális választójog kapcsán a tervezettel szemben azt a kritikát fogalmazta meg, hogy olyannyira alsó társadalmi rétegeknek is biztosította volna a választójogot, hogy céljával ellentétesen éppen az

22 Berecz Sándor: *A tökéletes választójog*. Királyi Magyar Egyetemi Nyomda, Budapest, 1932. 47. o., 56. o., 73–74. o.

23 Csizmadia Andor: *A magyar választójog alakulása*. Különlenyomat a *Katolikus Szemle* 1938. évi augusztusi számából. 1. o. (A továbbiakban: Csizmadia.)

Werbőczy István: *Tripartitum* (1514). Az ország jogainak és szokásainak harmadik részéről általában. 2. cím 8. §

24 Ajtay József: *A választójogi reform*. Budapest, Kilián, 1908. 49–60. o. (A továbbiakban: Ajtay: A választójogi reform.)

alsóbb társadalmi rétegek befolyásának fokozódásához vezetett volna. Úgy vélte, hogy ez a javaslat valójában nem biztosította volna a magyarok és a felsőbb társadalmi rétegek túlsúlyát, függetlenül attól, hogy a szocialisták és a nemzetiségek támadták legjobban, akik érzékenységre viszont a tervezet kialakításánál tekintettel voltak.²⁵ Láthatjuk, hogy ebben az időszakban a plurális választójog igen széles körben támogatott volt. Az újkonzervatív Réz Mihály a magyar szupremácia biztosítása és egyfajta általa igazságosnak megítélt egyenlőtlenség megőrzése érdekében tartotta szükségesnek a plurális választójogot. A szabadelvű politikusok, mint Tisza István vagy Hieronymi Károly pedig a nemzeti közérdeket veszélyeztető tényezőként ítélték meg az alsóbb néprétegek választójogát. Ők azt tartották volna a legmegfelelőbbnek, ha ezek a néprétegek egyáltalán nem rendelkeznek választójoggal, s a plurális választójogra mint kényszerű kompromisszumra tekintettek. Molnár Kálmán e jogintézményt a nemzeti szempontot a korszellellemmel összhangba hozó és a történeti alkotmányon alapuló megoldásnak tekintette. A történelmi alkotmány elveinek megtestesülését látta a javaslatban Csizmadia Andor is, mintegy harminc évvel később. Ajtay József is szükségesnek tartotta, hogy minden társadalmi osztály súlyának megfelelően vehessen részt a politikai közösség életében. Azonban már ekkor is voltak, akik elleneztek a plurális választójogot, mint Balogh Arthur, Isaák Gyula, Choncha Győző vagy Márkus Dezső.

Burkolt pluralitás és a hozzá vezető út

1913-ban ismét új, a censusok körét bővítő választójogi törvény született, amely alapján azonban soha nem tartottak választást, ahogyan a censusokat enyhítő, 1918. évi XVII. tc. alapján sem. Az 1918. évi I. Néptörvény kiterjesztette a választójogot a nőkre, ám a nők szigorúbb feltételekkel rendelkeztek választójoggal, mint a férfiak. A Tanácsköztársaság kikiáltását követően annak ideiglenes alkotmánya rendelkezett a választójogról, közvetett választásokat vezetve be. Ekkor egyrészt kiszélesítették a választójogot, másrészt egyes rétegeket, például a papokat megfosztottak tőle. A Tanácsköztársaság bukását követően a választójog szabályozási szintje megváltozott, s az 5985/1919. M.E. számú, Friedrich István miniszterelnökhöz köthető rendeletben került rendezésre. 1920-ban és 1921-ben három részletben tartottak választást e jogszabály alapján. A választójogból csupán azokat zárta ki a rendelet, akiket az 1918. évi I. Néptörvény is kizárt, ám további két rendelet kizárta a választóhatóságból a bizonyos bűncselekmények elkövetése miatt elítélteket, továbbá a szerzeteseket. E rendelet hatására a lakosság 40%-a rendelkezett választójoggal. Ezt Bethlen István túlzottan liberálisnak tartotta, vissza szeretne volna szorítani a városi és falusi középrétegek befolyását. Így a 2200/1922. sz. M.E. rendelet, valamint az 1925. évi XXVI. tc. a választójog szűkítésére szorgáltak, s hatásukra a választásra jogosultak már csupán a népesség 30%-át tették ki.²⁶

A plurális választójog kérdésköre az 1930-as évek környékén újólag az érdeklődés középpontjába került. Tomcsányi Móric jogász, egyetemi tanár, a Magyar Tu-

25 Ajtay: *A választójogi reform*, i. m. 123–132. o.

26 Ács: i. m. 25–27. o.

dományos Akadémia tagja²⁷ *Magyarország közjoga* című tankönyvében rávilágított, hogy bár több állam (Belgium és Franciaország) is kísérletezett a plurális választójoggal, könyve írásakor, 1932-ben már sehol sem volt megfigyelhető ez a gyakorlat. (Bár Franciaországban csupán két évvel a könyv kiadását megelőzően, 1930-ban szűnt meg a többes szavazati jog.) Leírta, hogy az általános és egyenlő választójoggal szembeni „korrektívumnak” szánt intézményről van szó, mely a demokratikus elvekkel nem összeegyeztethető, ráadásul nehézséget okozna a többes szavazatra jogosító képességek, tulajdonságok és a többlétszavazatok számának meghatározása.²⁸

Túri Béla országgyűlési képviselő²⁹ 1934-es írásában amellett foglalt állást, hogy a titkos választójog addigra minden modern állam életének szükségszerű tartozékává vált, és akkor is megvalósítandó, ha nemegyszer súlyosan visszaélnék vele. Véleménye az volt, hogy a kérdés valós rendezése érdekében a bevezetése következtében fennálló veszedelmeket nem szabad különféle trükkökkel ellensúlyozni. Olyan reformot tartott kívánatosnak, amely önmagában, a rendszerbe kódoltan nyújt biztosítékot a szélsőségek térnyerésével szemben.³⁰ Acsay Tihamér jogász³¹ viszont úgy vélte, hogy a plurális választójognak a titkos választójog ellensúlyaként történő bevezetése szükséges, még akkor is, ha ez nem képes intézményesen ellensúlyozni a választási színvonal csökkenését, csupán ritkábbá tenni azt.³²

1936. december 2-a és 4-e között egy, Darányi Kálmán miniszterelnök által összehívott pártközi konferenciára került sor, amelyen a választójoggal kapcsolatos főbb kérdések megbeszélése volt a cél.³³ E kérdések között szerepelt az is, hogy a titkos választójog mellett szűkített vagy kiterjesztett aktív választójogra van-e szükség. Ivády Béla a Nemzeti Egység Pártja nevében azt az álláspontot fogalmazta meg, hogy a titkos választójogot nem tartják megvalósíthatónak, amíg az ezeréves alkotmány és történelmi fejlődésünk garanciájaként biztosítékokat nem teremtenek. Eckhardt Tibor kisgazdapárti politikus a titkos választójogot két dolog miatt tartotta veszélyesnek, méghozzá azért, mert álláspontja szerint az megnöveli a demagógia és a plutokrácia erejét. Kiemelte, hogy az általános felfogás szerint a korrektívumok célja nem más, mint hogy az intelligencia vezető szerepe a választójogi reform során biztosított maradjon. A korrektívumok szükségességét hangsúlyozta hasonló indokokból Homonnay Tivadar keresztényszocialista politikus is. Peyér Károly szociáldemokrata képviselő álláspontját megvizsgálva kiderül számunkra, hogy a párt évtizedek óta az általános, egyenlő és

27 Magyar Életrajzi Lexikon 1000–1990: Tomcsányi Móric; <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC15363/15818.htm>, letöltés ideje: 2014. 03. 18.

28 Tomcsányi Móric: *Magyarország közjoga*. Második, átdolgozott és bővített kiadás. A szerző kiadása. Budapest, 1932. 389. o.

29 Magyar Katolikus Lexikon: Túri; <http://lexikon.katolikus.hu/T/T%C3%BAri.html>, letöltés ideje: 2014. 12. 08.

30 Túri Béla: Milyen választójogi reformra van szükség? In: *Katholikus Szemle*, 1934. okt. 582. o.

31 Magyar Életrajzi Lexikon: Acsay Tihamér; <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC00003/00074.htm>, letöltés ideje: 2014. 12. 09.

32 Acsay Tihamér: *Lajstromos szavazás egyéni választással. A választójog kérdései*. A Magyar Nemzetpolitikai Társaság Kiadása. Budapest, 1934. 177–182. o.

33 Albrecht Ferenc: A kormányzói jogkör kiterjesztése. In: *Az ország útja* (1937), I. évf. 2. szám, 17. o.

titkos választójog megvalósítása mellett foglalt állást, és a pluralitást elfogadhatatlannak tartották. Elfogadhatónak tartottak azonban olyan korrektívumokat, mint a felsőház reformja és a kormányzó jogkörének bővítése, melyek biztosítékot jelenthettek a jobb- vagy baloldali kilengések ellen. Gróf Bethlen István álláspontja az volt, hogy a választójogot csak addig a pontig lehet erőssé tenni, amíg az nem veszélyezteti a parlament magas színvonalát és egy erős kormány megszületését. Ő a választójog terén fokozatos fejlődést tartott szükségesnek, s nem ellenezte a titkos választójogot. Fontos szempontnak tartotta, hogy az aktív választójog lényegi szűkítésére nincs mód, s hogy a politikailag iskolázatlan rétegek ne juthassanak túlsúlyhoz a közéletben. Friedrich István azonban úgy gondolta, hogy a titkos választójog nem veszélyezteti a törvényhozás színvonalát. Payr Hugó legitimista politikus úgy vélte, hogy ahol Magyarországon bevezették a titkosságot, nem mutatkoztak hátrányai. Kállay Miklós kijelentette, hogy a titkos választójogot becsületesen, hátsó gondolatoktól mentesen szükséges megvalósítani, ám a nemzeti és állami létet biztosító korrektívumok kérdésére is ki kell térni. Darányi Kálmán igazat adott mindazoknak, akik korrektívumokat kívántak a választások tisztasága és a demagógia leküzdése kérdésköréhez kapcsolódóan. Kijelentette, hogy a benyújtandó törvényjavaslatban gondoskodni kíván ezekről.³⁴

Az ország útja című folyóirat 1937. decemberi számában Ajtay József rávilágított arra, hogy a plurális választójogra általában az általános és titkos választójog által okozott hátrányos körülmények ellensúlyozási lehetőségeként tekintenek. Leírta, hogy a nyílt szavazás pozitívumát pártolói abban látják, hogy általa a függőségi viszonyok miatt a könnyen befolyásolható, forradalmasítható tömegek szélsőséges irányba való terelődésének lehetősége – mint az egyik legnagyobb veszedelem – elkerülhető. Feltette a kérdést, hogy helyes-e az általános, egyenlő és titkos választójog rendszere, s ha nem, milyen választójog szükséges helyette. Áttekintette a titkos választójog mellett és ellen felhozott leggyakoribb érveket. Megtudhatjuk, hogy az általános, egyenlő és közvetlen választójog bírálói úgy értékelték, hogy az a legszélesebb értelemben vett közzépső és felső társadalmi réteget megfosztja a választójogától, csupán formálissá teszi, a közéletben pedig az alsóbb osztályt változtatja „szuverén úrrá”, s így a demagógiának nyit teret. Felhívta a figyelmet arra, hogy bár e probléma megoldására sok javaslat született, ezek közül igen sok nem a közérdeket tartotta szem előtt, hanem a hatalmi viszonyok konzerválását – legtöbbször burkoltan, a választási eljárás szabályainak bonyolult rendszerén keresztül. Ő maga tisztességesebbnek tartotta a választók aránytalan szociális megoszlásával való nyílt szembenézést az általános és titkos választójog bevezetése során. Úgy gondolta, hogy ha el kívánják kerülni a részben vagy egészben közvetett választójog bevezetését vagy a választásra jogosultak létszámának kivitelezhetetlen csökkentését, csupán a plurális választójog jelenthet biztosítékot a szélesebb értelemben vett közép- és felsőrétegek megfelelő szavazati súlyának fenntartására. A többes szavazati jogot úgy kívánta volna megvalósítani, hogy az az egyenlőség követelményét a cél eléréséhez mérten csupán a legszükségesebb, legenyhébb mértékben

34 Krivoss Árpád: *Választójog, népesség, adóteher. Gazdaságpolitikai alapon készült választójogi tervzet.* Budapesti I. Ker. Iparoskör, Budapest, 1937. 33–54. o.

korlátozza. Nem tartotta kívánatosnak a választópolgárok osztály szerinti tagozódását, s fontosnak tartotta, hogy az alsóbb társadalmi osztályokat ne fosszák meg a jogos érdekeik érvényre juttatásának lehetőségétől. A szavazás hatásait egy gondosan megalkotott, vegyes választási rendszer keretei között kívánta volna befolyásolni, a különböző típusú kerületekben eltérő terjedelmű szavazati jogot biztosítva.³⁵

Zsedényi Béla jogakadémiai tanár³⁶ írásából kiderül, hogy az 1938. évi XIX. törvény bevezette a titkos választójogot, ám ellensúlyozásképp szűkítette a választójogosultság feltételeit, s burkoltan többes szavazati jogot vezetett be. E törvény alapján a képviselők száma a korábbi 245-ről 260-ra növekedett. Ebből 135-öt egyéni választókerületekben, egyszerű többségi rendszerben választottak, míg 125 képviselő listás (lajstromos) kerületben nyerhetett mandátumot, arányos választási rendszerben. 11 választókerületben a korábbi törvény alapján is arányos rendszerben választottak 46 képviselőt, ám az új törvény felállított ún. megyei lajstromokat (listákat), amelyek mindegyike több egyéni választókerülettel esett egybe. Így a szűkebb körben választott, megyei lajstromokról bejutó 79 képviselőt megválasztók többes szavazati joghoz jutottak, mivel egyéni választókerületben is szavazhattak. Úgy vélte, hogy ez a szabályozás a magyar alkotmányjog húszéves fejlődését betetőző három alkotmányos reform közül az egyetlen olyan, amely aggodalomra adhat okot a vegyes választási rendszer, a plurális választójog, továbbá az aktív választójog előfeltételeinek áttekinthetetlen, komplikált felsorolása miatt.³⁷ A titkos választójog bevezetése melletti másik két cél egyébként a felsőház jogkörének³⁸ és a kormányzó jogkörének bővítése³⁹ volt. Mindhárom reform a szélsőjobboldal előretörése megakadályozásának céljához kapcsolódóan született meg.⁴⁰

Molnár Kálmán is írt az 1938. évi választójogi törvényről, így a plurális választójogról, és kifejtette véleményét: az, hogy a lajstromos és egyéni választókerületekben eltérő feltételekhez kötött a választójogosultság, igen ingatag alapokon nyugszik, amit azzal kívánt igazolni, hogy a törvény megalkotása során változott annak kérdése, hogy a választójog mely kerületekben legyen szűkebb, illetve tágabb.⁴¹

Polner Ödön közjogász, egyetemi tanár, az MTA tagja⁴² is azt állította az 1938. évi XIX. tc. tervezete kapcsán, hogy a titkos választójog ellensúlyozásra szorul. Leírta: tévesnek tartja azt, hogy a titkos választójogot egyesek többletjognak tekintik, mivel az

35 Ajtay József: A helyes választójog követelményei. In: *Az ország útja*, I. évfolyam (1937), 10. szám. 18–23. o.

36 Magyar Életrajzi Lexikon 1900–1990: Zsedényi Béla; <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC17155/17378.htm>, letöltés ideje: 2014. 03. 18.

37 Zsedényi Béla: *A magyar alkotmányjog fejlődése 1918-tól 1938-ig*. Miskolci Jogászetel Könyvtára. Új sorozat. 37. szám. Miskolc, 1939. 8–10. o.

38 Molnár Kálmán: *Alkotmányjogi reformjaink az 1937 és 1938 években*. Tudományos Gyűjtemény. Pécs, A Danubia kiadása. 1938. 31–32. o. (A továbbiakban: Molnár: *Alkotmányjogi...*)

39 Molnár: *Alkotmányjogi...*, i. m. 15–30. o.

40 Püski Levente: *Választási rendszer és parlamentarizmus a Horthy-korszakban*. In: Romsics Ignác (szerk.): *A magyar jobboldali hagyomány, 1900–1948*. Budapest, Osiris Kiadó, 2009. 93–94. o.

41 Molnár Kálmán: *Alkotmányjogi...*, i. m. 52. o.

42 Magyar Életrajzi Lexikon 1000–1990: Polner Ödön; <http://mek.oszk.hu/00300/00355/html/ABC11587/12347.htm>, letöltés ideje: 2014. 03. 18.

csupán a választójog szabad gyakorlásának biztosítéka. A titkos választójog kérdésétől függetlenül megfontolandónak tartotta a választójogosultak köre szűkítésének lehetőségét. Kifejtette, hogy a túlságosan bőnek megítélt választójog egyoldalú, szerinte tévesen jogsérelemnek tekintett szűkítése elégedetlenséget szül, így nem lehetséges; ennek alternatívájaként, jogelvonás nélküli korrektívumaként tekintett a többes szavazati jogra, s írásában megemlítésre kerül, hogy nem csupán ő volt ezen az állásponton. Gyorsan leszögezte, hogy itt nyíltan bevezetett plurális szavazati jogra gondol, nem pedig a törvényjavaslatban lévő burkolt formájára. Nézőpontja az volt, hogy a közhatalom gyakorlásában nem szabad mindenkit egyforma befolyással felruházni: egyeseket egyre növekvő befolyással kell felruházni, s ez nem jelent jogsérelemet. Azt, hogy abban az időben már sehol nem volt fellelhető a többes szavazat gyakorlata, nem tekintette elegendő érvek ellene. Hivatkozott az Andrassy-féle javaslatra és arra, hogy gróf Bethlen István is kiállt az intézmény mellett. A többes szavazati jog alapjául szolgáló lehetséges szempontoknak tekintette az életkort, esetleg valamiféle értelmi, erkölcsi vagy vagyoni cenzus alkalmazása mellett.⁴³

Érdekes, hogy a férjezett nők választójoggal való felruházását indokolatlannak, felesleges költséget és munkát okozónak tartotta, s úgy ítélte meg, hogy az a legtöbb esetben nem más, mint a férjnek adott plurális választójog. Ha ez mégsem lenne így, a család békéjét megzavarhatja, s a választójog titkossága sem valósulhat meg mellette. Azt állította, hogy a házasságban élő nők választójoga a férj többes szavazataként előnybe hozza azt az osztályt, ahol a nők többen mennek el szavazni, így csak az önálló nők választójogát tartotta megalapozottnak, amennyiben egyéb szükséges feltételek fennállnak.⁴⁴

Bodor György jogász, történész és politikus is írt az 1938. évi választójogi törvényjavaslatáról, *Az ország útja* című folyóirat az évi első számában. Ekkor a javaslatot már tárgyalta a képviselőház, ám hiteles szöveg vagy a kormány által összegyűjtött statisztikai adatok még nem álltak rendelkezésre, csupán sajtóközlemények. Ő is azt tartotta a legfontosabbnak, hogy az általa arra legalkalmasabbnak vélt szereplők válósítsák meg a politikai vezetést. Hivatkozott Bethlen István előző karácsonyi cikkére, amelyben azt írta, hogy a választójog titkosságának bevezetése mellett biztosítani kell, hogy a politikai vezetés a polgári társadalom elitje kezében maradjon a „szűkkeblű proletárrétegek önzésének” ellensúlyozására. Bodor György ezzel szemben azt állította, hogy nem volt olyan polgári társadalmunk, amelyre megnyugvással rá lehetett volna bízni a politikai vezetést. Ezt követően ismertette a javaslatot, melybe a titkos választójog ellensúlyozására több újítást is beiktattak, többek között burkoltan a plurális választójogot is, a különböző típusú kerületekben eltérő terjedelmű választójog bevezetésével. Úgy értékelte, hogy ez, még ha nem is tekinthető elméleti sérelemnek a „demokratikus ideológia szempontjából”, a gyakorlatban árt a demokráciának, s a kor-

43 Polner Ödön: *A titkos szavazásos választójogi törvényjavaslat*. A Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem Barátai Egyesületének Jog- és Államtudományi szakosztályában tartott előadások 27. Szeged, 1938. 6–9. o. (A továbbiakban: Polner.)

44 Polner: i. m. 16. o.

mány nyilvánvalóan a Parlament „veszélytelenítése” céljából alkotta meg a javaslatot. Kétkedve fogadta azt az érvet, hogy a képzetesebb, vagyonosabb rétegek egyértelműen józanabb mérlegelésre lennének képesek, mint az alsóbb társadalmi rétegek tagjai. Összességében a közzétett adatok alapján nem tartotta teljesen elfogadhatatlannak a többes szavazati jog ilyesfajta rendszerét, ám álláspontja az volt, hogy ha ezen adatok helyesek, akkor a javaslat hozadéka nem állna arányban a közigazgatás számára a ket-tős nyilvántartás vezetése által okozott többletterherrel. Mivel nem álltak rendelkezésére a megfelelő statisztikai anyagok, nem tudta megállapítani a plurális választójog miatt hátrányt szenvedő választópolgárok körét.⁴⁵

A törvényjavaslatot Széll József belügyminiszter a képviselőház 1937. december 30-i ülésén nyújtotta be.⁴⁶ Csizmadia Andor a javaslat kapcsán leírta, hogy a titkos választójog bevezetése a nyugodt haladás jegyében fogalmazódott meg. Megtudhatjuk, hogy a törvényjavaslat 1938. február 3-án került a Közjogi Bizottság elé, s az tizennégy ülésben tárgyalva a javaslatot, számos módosítást vitt keresztül. Március 4-ére elkészültek a javaslat tárgyalásával, s terjedelmes jelentés kíséretében nyújtották be a ház elé. A képviselőház rövid idő alatt megtárgyalta: április 7-ére már az általános és részletes tárgyalás is lezajlott, s a felsőházi tárgyalás sem vett hosszú időt igénybe, így az elfogadott javaslat 1938. évi XIX. tc. számozással, június 3-án kihirdetésre is került. A nyolc részből, tizenhat fejezetből és kétszázhuszonnyolc szakaszból álló törvény legfontosabb újításai között említette a titkos választójog és a burkolt pluralitás bevezetését, az új választókerületi rendszer és új ajánlási rendszer kialakítását, az aktív és passzív választójog feltételeinek reformját, továbbá a választási bíráskodás szabályozását. A törvény tartalmát is ismertette. Ő is leírta, hogy a pluralitás a lajstromos és egyéni kerületekben eltérően megszabott feltételekből fakadt, s hogy mindkét típusú kerületben szigorúbb feltételekhez volt kötve a nők választójoga, mint a férfiaké. Megemlítette, hogy eredetileg a lajstromos kerületekben lett volna szigorúbb feltételekhez kötve a választójog, hogy ez a Közjogi Bizottságnak köszönhetően módosult s azt, hogy az eredeti, igen bonyolult javaslatához képest történő számos egyszerűsítés is e bizottság munkájának volt köszönhető. Írásából kiderül, hogy e törvény következtében az állampolgárok 28-30%-a rendelkezett aktív választójoggal, s a passzív választójog feltételei még szigorúbbak voltak.⁴⁷

Ferdinandy László jogász, Ferdinandy Gejza fia egy 1938. januári előadásában amellett foglalt állást, hogy mindenki egyetért abban: a titkos szavazásos választójog bevezetése elodázhatatlan, a kérdés csupán az, hogy annak megvalósítása mellett miként lehetne biztosítani „a forradalomra és felforgatásra törő elemekkel szemben az egyensúlyt és a politikai élet ritmikus folyását”. Intő jelként mutatott a külföldi példákra, amelyek alapján arra a következtetésre jutott, hogy az általános, egyenlő választójog és a titkos szavazás atomizálja a társadalmi és politikai életet, forradalomhoz, majd diktatúrához vezet. E problémák elkerülésének érdekében meghatározandónak tartotta,

45 Bodor György: A választójogi törvényjavaslat. In: *Az ország útja*, II. évfolyam (1938), 1. szám. 8–13. o.

46 Berecz Sándor – Borsos Endre: *Az új választójogi törvény, az 1938. évi XIX. tc. az országgyűlési képviselők választásáról és végrehajtási rendeletei*. Budapest, Gergely, 1939. 10. o.

47 Csizmadia: i. m. 7–10. o.

hogyan e választójog mely tulajdonságai vezettek azokhoz. Ő is helyeselte a pluralitást, ám nem a javaslatban szereplő burkolt formáját, hanem annak nyílt bevezetését. Úgy vélte, hogy a nyílt pluralitás bevezetése esetén nem lett volna szükség arra sem, hogy a választási rendszer vegyes legyen. Álláspontja szerint az emberi egyenlőség érvényesülésére csak bizonyos korlátok között van mód, s a természet rendjéből következnek az emberek közötti bizonyos különbségek, ám a megelőző száz év tapasztalata alapján megújítandónak tartotta az emberiség egyenlőségről alkotott képét a közjog terén, a közérdek megvalósulása érdekében, ami megoldást nyújthatna a parlamentarizmus válságára. Véleménye az volt, hogy a rousseau-i értelemben vett politikai egyenlőség sosem volt megtalálható az államok életében, különösen az arisztokratikus eredetű alkotmányokban nem. A második kamarában nálunk is érvényesült egy jelentős mértékű pluralitás, így úgy értékelte, hogy e javaslat eredménye csupán annyi lenne, hogy ezt az elvet a nagyobb politikai súllyal bíró, népképviselési alsóházra is kiterjesztenék, s ezáltal az arra alkalmasabbaknak jelentősebb befolyása lenne az állam életében. A vagyoni és értelmi cenzust alkalmatlannak tartotta a cél elérésére. Minden politikai jog szükségszerű feltételének tekintett egy bizonyos szintű értelmi és vagyoni helyzetet, ám úgy vélte, a nagyobb jogosultság megadását nem lehet ilyesfajta feltételekhez kötni, s hogy a magasabb szintű iskolázottság vagy a jobb vagyoni helyzet nem nyújt biztosítékot a szélsőséges eszmék befolyása ellen. Egy népies pluralitást tartott megfelelőnek, a többletjoggal rendelkezők körét erkölcsi szempontok szerint tartotta meghatározandónak, s úgy vélte, a plurális választójog népszerűtlensége a múlté lenne, ha minden társadalmi osztály tagjainak lehetősége volna nagyobb jogot gyakorolni, ha bizonyos erkölcsi kritériumokkal rendelkeznek. Azt állította, hogy ez esetben a plurális választójog nem korrektívum lenne, hanem a titkos választójog magasabb fejlődési fokozata, mivel a társadalom viszonyaihoz jobban igazodik. A megkülönböztetés alapjának megtalálását nehéz feladatnak tartotta, ám a jövő alkotmányos fejlődése szempontjából potenciális kulcskérdésnek tekintette.⁴⁸ Mindehhez hozzátehetjük: amellet, hogy mai szemmel nézve egy modern demokratikus jogállamban az ilyesfajta plurális választójog elképzelhetetlen, a választópolgárok megkülönböztetésének erkölcsi kritériumait akkoriban sem csupán nehéz, hanem egyenesen lehetetlen lett volna meghatározni.

Ha egy pillantást vetünk az 1939. évi országgyűlési választások eredményére, láthatjuk, hogy az 1938. évi XIX. törvénycikk mögött meghúzódó aggodalmak nem voltak megalapozatlanok, ugyanis a szélesebb választói körrel (2 761 618 fő) rendelkező lajstromos kerületekben mintegy 6%-kal jobb eredményt értek el a rendszerellenes pártok,⁴⁹ mint a szűkebb választójog alapján megszervezett egyéni kerületekben.⁵⁰

48 Ferdinandy László: *A választójogi törvényjavaslat kritikája. Előadás a Deák Ferenc Társaságnak 1938. január 18-i ülésén.* Az Athenaeum Rt. Nyomása, 4–11. o.

49 Nyilaskeresztes Párt, Szociáldemokrata Párt, pártonkívüli szélsőjobb, Keresztény Nemzeti Szocialista Front, Nemzeti Front, Egyesült Magyar Nemzeti Szocialista Párt, Magyar Nemzeti Szocialista Földmunkás és Munkáspárt, pártonkívüli fajvédő, Népakarat Párt, Egyesült Magyar Nemzeti Szocialista (Nyilaskeresztes) Párt.

50 Hubai László: *Magyarország XX. századi választási atlasza 1920–2000.* CD-ROM. Napvilág Kiadó – Alma Mater, Budapest, 2001.

Összegzés

A fentiekből láthatjuk, hogy a plurális választójog kérdésköre a polgári kori magyar közjog-tudományban többször felmerült, sőt, 1938-ban burkoltan bevezetésre is került hazánkban. A korban élő jogtudósok közül olyan neves alakok, mint Polner Ödön, Ferdinandy László vagy Eckhardt Tibor pozitívan értékelték azt, hogy bizonyos társadalmi osztályok felülreprezentáltak legyenek az országgyűlési választások során, s így az országgyűlésben is. Olyan érveket hoztak fel mellette, mint a magyar szupremácia biztosítása. Többen az általuk negatívan megítélt általános választójog megfelelő ellensúlyaként tekintettek rá, nyíltan a magasabb, műveltebb, általuk politikailag érettebbnek tartott osztályok fölényének biztosítása érdekében tartották szükségesnek. A legtöbben úgy gondolták, hogy az általános és titkos választójog mindenképp ilyesfajta ellensúlyozásra szorul, nem lehet mindenkinek egyforma befolyást adni a hatalom gyakorlásában, ám akadtak olyanok is, akik inkább a választójog szűkítését tartották volna szükségesnek. Ezen az állásponton voltak Tisza István és Hieronymi Károly szabadelvű politikusok. Fontos hozzátenni, hogy Polner Ödön és Ferdinandy László a plurális választójog burkolt formáját nem, csupán a nyílt formáját tartotta helyesnek. Szükséges kiemelni, hogy bár Molnár Kálmán 1929-es közjogi tankönyvében a többes szavazati jogot mint a történelmi alkotmány vívmányait megtestesítő intézményt mutatta be, ami összehangolja a nemzeti szempontokat a korszellem követelményeivel, az 1938. évi választójogi törvényben megvalósult burkolt pluralitást aggályosnak, ingatag alapokon nyugvónak tartotta. A történelmi alkotmány alapelveinek megtestesítőjét látta a plurális választójogban Csizmadia Andor is. A két világháború között a rendszerellenes politikai erők hatalomra kerülésének megakadályozása volt az egyik legfontosabb cél, s ezt szolgálta a titkos választójogot megvalósító törvény által bevezetett burkolt plurális választójog mellett a kormányzó és a felsőház jogkörének bővítése is. Az 1939-es választások pedig bebizonyították, hogy a plurális választójog alkalmazása mögött meghúzódó feltételezések nem voltak alaptalanok. Azonban már ekkor is volt olyan vélemény, amely megalapozatlannak és aggályosnak tartotta a többes szavazati jogra vonatkozó rendelkezéseket, s amely a választók szavazatának egyenlőségét magától értetődő követelménynek tekintette, amely az akkor hatályos alaptörvényeken alapul. Volt, aki már ekkor úgy gondolta, hogy a plurális választójog a demokratikus elvekkel nem összeegyeztethető. Ezen az állásponton volt Choncha Győző, Balogh Arthur, Isaák Gyula, Tomcsányi Móric, Márkus Dezső és Berecz Sándor is.

Ha a támogatók és ellenzők politikai kötődéseit kívánjuk középpontba állítani, megfigyelhetjük, hogy általában a liberális és a konzervatív, továbbá a kisgazda körökből kerültek ki azok, akik a plurális választójog mellett foglaltak állást, ám a keresztényszocialisták is felszólaltak a többes szavazati jog mellett. Leginkább a szociáldemokraták, a munkásosztály és általában a baloldal képviselői elleneztek azt, ami nem meglepő, hiszen többek között éppen ezen csoportok hatalomra kerülését kívánták a plurális választójogon keresztül megakadályozni. A fentebbi következtetések

azonban nem abszolút érvényűek, akadtak kivételek is, elég megemlíteni, hogy Payr Hugó például konzervatív léte ellenére a plurális választójoggal szemben foglalt állást, ahogyan Zsedényi Béla jogakadémiai tanár pedig kigazdapártiként tett ugyanígy. Zsedényi Béla egyébként aggályosnak tartotta a titkos szavazást bevezető választási törvény egyéb pontjait is. Túri Béla pedig, bár fontosnak tartotta, hogy a szélsőségek térnyerése elkerülhető legyen, nem tartotta elfogadhatónak a plurális választójogot: úgy gondolta, a biztosítékoknak önmagába a rendszerbe kódoltan kell megjelenniük. Ki kell még emelnünk Bodor György nevét, aki a Nemzeti Radikális Párt tagjaként is kételkedve fogadta a törvényjavaslatot, bár nem foglalt egyértelműen állást a plurális választójoggal szemben. A második világháborút követően általánosan elfogadottá vált az általános és egyenlő választójog, valamint a titkos és közvetlen szavazás követelménye. A politikai közösség határai fokozatosan kibővültek. Míg a huszadik század elején természetes volt, hogy a nők nem tekinthetők a politikai közösség tagjainak, a század második felében rájuk is kiterjesztették a választójogot a világ nagy részén,⁵¹ majd nem egy államban kiterjesztették a politikai közösség határait az ideiglenesen külföldön tartózkodó állampolgárokra; van, ahol az állandó lakóhely sem feltétel, csupán az állampolgárság.⁵² Sőt, bizonyos esetekben akár az ország területén élő külföldiek is bírhatnak választójoggal, hazánkban például a helyhatósági választásokon bírnak aktív és passzív választójoggal az Európai Unió más tagállamainak Magyarországon élő állampolgárai. A hazánkban élő, bevándoroltként, menekültként, illetve letelepedtként elismert harmadik országbeli állampolgárok pedig csupán aktív választójoggal bírnak a helyi választásokon. A helyi népszavazásban, helyi népi kezdeményezésben az adott szinten választójoggal bírók vehetnek részt.⁵³ A plurális választójog a második világháború után teljesen megszűnt, s csupán a függetlenné válást követően jelent meg Szlovéniában egy, a korábbiakhoz képest egészen más típusú, az őshonos kisebbségek számára képviselőt biztosító plurális választójog.

51 Szente Zoltán: *Európai alkotmány- és parlamentarizmustörténet 1945–2005*. Budapest, Osiris Kiadó, 2006. 656–658. o.

52 Halász Iván: *Állampolgárság, migráció, integráció*. MTA Jogtudományi Intézet, Budapest, 2009. 25–30. o.

53 Halász Iván: *A nemzetközi migráció és a közigazgatás*. Budapesti Corvinus Egyetem, Közigazgatás-tudományi Kar, Nemzetközi Migrációs és Integrációs Karközi Kutatóközpont, Budapest, 2011. 210–211., 213–215. o., Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.) XIII. cikk.